

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 9, Issue 1, March 2021, p. 198-214

Received	Reviewed	Published	Doi Number
17.01.2021	05.03.2021	30.03.2021	10.29228/ijlet.48931

Opinions of Lecturers on the Instructions in Textbooks on Teaching Turkish as a Foreign Language: Basic Level

*Şeyda YEŞİLYURT*¹

ABSTRACT

Looking at the books prepared for the purpose of teaching Turkish as a foreign language, "instructions" are the first texts that students encounter when learning Turkish. In the books, which are described as the main element in language teaching, instructions guide students and teachers. In this study, the opinions of the lecturers were taken to determine the place and importance of the instructions in teaching Turkish as a foreign language and to determine how the language should be used in the instructions at the basic level. In the case study conducted from qualitative research methods, the opinions of 46 volunteer participants were reached. According to the results obtained from the data of the study, it was found appropriate to use verbs whose command mode is inflected with the second person singular in the basic level instructions. Turkish as a foreign language to be prepared at the basic level in the teaching books, "Read and write.", "Listen and choose.", "Look and tell." simple directive statements such as; tasks, activities will provide convenience for students to understand. Instructions, as well as symbols that will be selected from different images for each skill, will help students get an idea of the instruction and focus on the exercise, even if they do not know the meaning of words. Books are not only teaching material in schools and courses, but also serve as an auxiliary resource for those who want to learn language on their own. Therefore, the instructions must be clear and clear. At the basic level, especially in exercise books, it is important to include six examples and exercises that students can understand and perform without the help of a teacher.

Key Words: Teaching Turkish as a foreign language, instructions, four basic language skills, opinion of the teacher, preparing textbook

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Ders Kitaplarındaki Yönergelere Yönelik Öğretici Görüşleri: Temel Seviye

ÖZET

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi amacıyla hazırlanan kitaplara bakıldığında "yönergeler" öğrencilerin Türkçe öğrenirken karşılaştıkları ilk metinlerdir. Dil öğretiminde ana unsur olarak nitelendirilen kitapların içerisinde yönergeler, öğrencilere ve öğretmenlere kılavuzluk etmektedir. Bu çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yönergelerin yerini ve önemini belirlemek; temel seviyede, yönergelerde nasıl bir dil kullanılması gerektiğini tespit etmek amacıyla öğretim görevlilerinin görüşleri alınmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile yapılan çalışmada, 46 gönüllü katılımcının görüşlerine ulaşılmıştır. Çalışmanın verilerinden elde edilen sonuca göre, temel seviyede hazırlanacak yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında, "Oku ve yaz.", "Dinle ve seç.", "Bak ve anlat." gibi basit yönerge ifadeleri; görevlerin, etkinliklerin öğrenciler tarafından anlaşılmasında kolaylık sağlayacaktır. Her beceri için farklı görsellerden seçilecek yönerge yanı semboller, kelimelerin anlamlarını bilmeseler de öğrencilerin yönerge hakkında bir fikir edinmesine ve alıştırmaya odaklanmasına yardımcı olacaktır. Kitaplar sadece okullardaki, kurslardaki öğretim materyali olmayıp kendi kendine dil öğrenmek isteyenler için de yardımcı kaynak vazifesi taşımaktadır. Dolayısıyla yönergelerin açık ve anlaşılır olması gereklidir. Temel seviyede, özellikle alıştırmaya kitaplarında, öğrencilerin öğretmen yardımı olmaksızın anlayıp yapabilecekleri yönerge altı örneklerle ve alıştırmalara mutlaka yer verilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, yönergeler, dört temel dil becerisi, öğretim görevlisi görüşü, ders kitabı hazırlama.

¹ Dr., Gazi Üniversitesi TÖMER, syesilyurt@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7721-5323.

Giriş

Yabancı dil öğretiminde, hedef dilin öğrenciye aktarılmasında ders kitapları önemli bir yere sahiptir. O'Neill (1982), ders kitaplarının öğretmenlerin aşırı meslekî yükünü azalttığını belirterek, derste daha faydalı etkinlikler yapabilmelerine imkân verdiğiinden bahseder. Kitaplar sadece öğretmenin işini kolaylaştırmakla kalmaz, öğrencilere de örnekler sunarak kendilerini daha rahat ifade etmelerine, konuları anlamalarına ve pekiştirmelerine yardımcı olur. Ders kitaplarının önemi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde de yadsınmaz. Türkçe öğretiminde, her ne kadar görsel-ışitsel farklı materyallere ihtiyaç duyulsa da "kitaplar" dil öğretiminin ana unsurudur.

Türk Dil Kurumunun sözlüğünde yönerge, "Herhangi bir konuda tutulacak yol için üst makamlardan alt makamlara belli bir esasa dayanarak verilen buyruk, talimat, direktif." şeklinde tanımlanmaktadır. Yönergeler hayatın her alanında vardır; yeni alınan elektronik bir eşyayı çalıştırmak, bir ilacı kullanmak için yönergeleri anlama ve yönergelere uyma zorunluluğu vardır. Yönergeler anlaşılmadığında ise zorluklar ortaya çıkmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi amacıyla hazırlanan ders kitaplarına bakıldığında "yönergeler" öğrencilerin dil öğrenimlerinde karşılaştıkları ilk metinlerdir. Dil öğretiminde ana unsur olarak nitelendirilen kitapların içerisindeki yönergeler, öğrencilere ve öğretmenlere kılavuzluk etmektedir. Bu nedenle kitaplardaki yönergelerin anlaşılması, öğrenciler ve öğretmenler için bir anahtar vazifesi görmektedir. Hedefi anlamak için belli bir özen ve dikkat gerektiren bu metinler, söz konusu bir yabancı dil olduğunda daha fazla dikkat istemektedir.

Linse (2005: 142), yönergelerin kolayca anlaşılır olmasına ve bir örnek yoluyla açıklanmasına vurgu yapmakta ve yönerge hazırlamada ölçüt olabilecek bazı sorulara dikkat çekmektedir:

- ✓ Yönergeler kısa cümlelerle mi ifade edilmiştir?
- ✓ Yönergeler öğrencilerin dil seviyelerine uygun mudur? Seviyelerinin altında mıdır? Yoksa üstünde midir?
- ✓ Yönergede kullanılan kelimeler öğrencilerin yaş ve seviyelerine uygun mudur?
- ✓ Öğrencilerin neyi hangi sırada yapacağı belli midir?
- ✓ Yönerge tüm gerekli bilgileri içermekte midir?

Linse'nin yönerge oluşturmak için hazırladığı sorular, öğretim materyali hazırlama ilkelerine uygunluk göstermektedir. Birçok kaynakta, materyal hazırlarken dikkat edilmesi gereken ilkeler ise şu şekilde ifade edilmektedir:

- ✓ Bilinenden başlama ilkesi,
- ✓ Basitlik ilkesi
- ✓ Hedef-davranış ilkesi,
- ✓ Öğrenciye uygunluk ilkesi
- ✓ Anlamlılık ilkesi,
- ✓ Çok örnek ilkesi,
- ✓ Görelilik ilkesi,
- ✓ Seçicilik ilkesi,

- ✓ Tamamlama ilkesi,
- ✓ Fonun anlamlılığı ilkesi,
- ✓ Kapalılık ilkesi,
- ✓ Birleştiricilik ilkesi,
- ✓ Algıda değişmezlik ilkesi,
- ✓ Derinlik ilkesi, yenilik ilkesi(Demirel, Altun vd., 2011: 59-61).

Özellikle ilk dört ilke, temel seviyede dil öğretimi için ayrı bir önem taşımaktadır. Öğrencilerin seviyesine uygun, hedef davranışı açık ve basit şekilde anlatan yönergeler öğrencilerin amacı anlamalarına destek olmaktadır. Dil öğretiminde öğrencinin seviyesinin üstünde ya da altında olan metinler öğrencinin hedef davranışı oluşturmaya engel teşkil etmektedir.

Grotjahn ve Kleppin (2015: 70) de yönergelerin yazılmasında dikkat edilmesi gerekenleri şu şekilde ifade etmektedir:

- ✓ Yönergeler, açık olmalı, yanlış anlamaya fırsat vermemelidir.
- ✓ Yönergeler, kısa ve öz olmalıdır.
- ✓ Yönergeler öğrencilerin seviyesine uygun olmalıdır.
- ✓ Yönergelerde bir standart olmalıdır.

Tüm bu çalışmalar ve materyal hazırlama ilkeleri “yönergelerin” hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken noktaları vurgulamaktadır. Ancak Türkçenin öğretimi alanında hazırlanan kaynak kitaplar ve alandaki çalışmalar incelendiğinde farklı sonuçlarla karşılaşmaktadır. Yönergelerin dil öğretiminde kullanılmasıyla ilgili alan araştırması yapıldığında “yönergeler” konusunu ele alan dört çalışma tespit edilmiştir.

Tüm’ün (2014) çalışmasında “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi I ve II” derslerini alan İngilizce öğretmenliği son sınıf öğrencileri, Yeni Hitit (A1-2) kitabını, biçim içerik görsellik gibi farklı yönleriyle değerlendirirken “yönergeleri” de incelemişler ve değerlendirmelerinde kitabın bazı yerlerinde yönergelerin eksik olması (%37.20) sebebiyle temel seviyedeki öğrenciler için, bazı yerlerinde ise yönergelerin kısa olması sebebiyle ileri seviyelerdeki öğrenciler için yönergelerin yetersiz kaldığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Aydoğdu ve Ercanlar (2018) çalışmalarında, yönergelerin eğitim sürecinde her yerde olduğunu ve bu nedenle onları doğru bir şekilde anlamak ve dolayısıyla öğrencileri başarıya ulaştırmak için doğru stratejileri öğretmenin oldukça önemli olduğunu, öğretmenin yapması gerekenin yönergeleri basitleştirmek, tek tipleştirmek ve açıklamak değil, öğrencileri mümkün olduğunca çeşitli yönergeyle karşılaştırıp, her türlü yönergeyi anlamaları için onlara gerekli stratejileri öğretmek olduğunu ifade etmişlerdir.

Özbal ve Genç (2019) çalışmalarında, alıştırma yönergeleri ölçeği geliştirmişlerdir. Bu ölçek; alışırmalarda fazla yönerge kullanımı, eksik yönerge kullanımı, yönerge-alıştırma uyumsuzluğu, yönergeler arası kip uyumsuzluğu, yönergede yanlış bağlaç kullanımı, yönergede ifade hataları ve yönergede yazım yanlışları maddelerini kapsamaktadır. İncelenen kitapların alıştırma yönergelerinde

özellikle uzun-kısa yönerge, tematik başlık ve sembol kullanımı ile kavram birlikteliği açısından farklılıklar tespit edilmiştir.

Gündüz'ün (2020) çalışmasında A2 seviyesindeki iki farklı homojen sınıfa ayrı ayrı Türkçe ve İngilizce yönerge verilerek Pamukkale Üniversitesi A2 seviyesi İngilizce hazırlık sınıfı öğrencilerinin dinleme aktivitelerindeki performansları ölçülmüş ve kıyaslanmıştır. Öğrenciler dinleme egzersizlerinde Türkçe yönerge almalarını olumlu bulduklarını ifade ederken öte yandan bunun özellikle sınıf içi etkileşimde kendilerinin Türkçeye başvurma sıklıklarını artırdığını belirtmişlerdir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel seviyede, yönergelerin dil öğrenmedeki yerini belirlemek ve temel seviyede yönergelerde, nasıl bir dil kullanılması gerektiğini tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- ✓ Öğretim görevlilerin yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarındaki (temel seviye) yönergelere ilişkin görüşleri nelerdir?
- ✓ Öğretim görevlileri, temel seviyede yönergelerde nasıl bir dil kullanılmasını tercih etmektedir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011) nitel araştırma hakkında, görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma tanımını kullanmışlardır.

Yin'e (2009) göre durum çalışması, güncel olan ve araştırmacı kontrolünün değişkenler üzerinde olmadığı durumlarda nasıl ve neden sorularını cevaplamak için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre durum çalışması, nasıl ve niçin sorularını temel olarak araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemidir. Öğretim görevlilerinin görüşlerinin derinlemesine incelenmesi amaçlandığından bu yöntem tercih edilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan görüş formu, katılımcıların görüşlerini detaylı olarak ortaya koymak için tercih edilmektedir. Öğretim görevlileri için hazırlanan "Temel Seviyede Yönergelerin Dili" görüş formunun geliştirilmesinde öncelikle yönergelerin yabancı dil öğretiminde kullanımına yönelik alan yazın taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırmalara dayanarak görüşme formunda yer alacak maddeler listelenmiş iki alan uzmanının maddeler hakkında görüşleri alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda maddeler üzerinde düzeltmeler yapılarak forma son şekli verilmiştir.

Uygulanan yapılandırılmış görüş formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, öğretim görevlilerinin meslekî deneyimlerine dair sorular; ikinci bölümde, yönergeler hakkında likert tipi sorularla ifade edilmiş genel görüşleri ve üçüncü bölümde ise 4 temel dil becerisi için Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde, temel seviyede tercih ettikleri yönerge dili hakkında çoktan seçmeli ifadeler bulunmaktadır. Likert tipi sorular, Likert'in kendi çalışmasında kullandığı soru tipine benzeyen ancak seçenek sayısı veya kullanılan kelimeler farklı olan tek soruları ifade eder. Likert tipi soruların

kullanıldığı araştırmalarda her ne kadar birden çok soru kullanılsa da araştırmacının bu soruların ortalama değerlerini kullanarak genel bir çıkarımda bulunma amacı yoktur. Sorular birbirinden bağımsız olarak tek tek ele alınır (Turan, Şimşek ve Aslan, 2015). Likert tipi soruların analizinde farklı istatistiksel yöntemlerin kullanıldığı ortaya konulmuştur. Bu nedenle görüş formunu betimsel olarak analiz etmek, grafiklerden ve şemalardan faydalanmak amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir. Görüş formunda toplam 19 madde yer almaktadır.

Verilerin toplanması amacıyla oluşturulan görüş formu, farklı kurumlarda görev yapmakta olan öğretim görevlilerine 26 Aralık 2020 tarihinde "Google Formlar" vasıtasıyla iletilmiştir. Öğretim görevlilerinden gönüllü olanların formu yanıtlamasıyla 46 öğretim görevlisinden 10 gün içerisinde yazılı olarak geri dönüş sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Öğretim görevlilerine uygulanan görüş formunun ilk bölümü katılımcılara ilişkin bilgileri içermektedir. Burada yer alan bilgiler çalışma grubunda yer almaktadır. İkinci bölümde yer alan 6'lı likert tipi ifadeye ait her bir görüş için frekans ve yüzde yapılmıştır. Öğretim görevlileriyle paylaşılan görüş formunda; "0, hiç katılmıyorum", "1, katılmıyorum", "2, kısmen katılmıyorum", "3, kısmen katılıyorum", "4, katılıyorum", "5, tamamen katılıyorum" u ifade etmektedir. Görüş formunun son kısmını oluşturan çoktan seçmeli kısım için de frekans ve yüzdeden faydalanılarak yorum yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, farklı kurumlarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında çalışan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 46 öğretim görevlisi oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğretim görevlileri hakkında sadece üç bilgiye başvurulmuştur: Alanda kaç yıldır çalışmakta oldukları, hangi kurumda çalıştıkları ve yabancılar Türkçe eğitimiyle ilgili temel seviyede kitap yazma tecrübesine sahip olup olmadıkları. Yönergeler hakkında daha net bilgiler elde edebilmek için öğretim görevlileri hakkında bu bilgilerin edinilmesi uzman görüşü doğrultusunda da uygun görülmüştür.

Öğretim görevlileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir:

Şekil 1. Katılımcıların Türkçenin Yabancı Dil olarak Öğretimi Alanında Çalışma Süreleri

Katılımcılar, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında çalışma süreleri bakımından değerlendirildiğinde; 12 öğretim görevlisi 1-5 yıl, 16 öğretim görevlisi 5-10 yıl, 12 öğretim görevlisi 10-15 yıl, 2 öğretim görevlisi 15-20 yıldır, 4 öğretim görevlisi ise 20 yılı aşkın bir süredir bu alanda

çalışmakta olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre katılımcıların %70'inin beş yıldan uzun bir süredir alanda tecrübe sahibi oldukları görülmektedir.

Görüş bildiren öğretim görevlilerinin çalıştıkları kurumlar: Gazi Üniversitesi TÖMER (23), Yunus Emre Enstitüsü (14), Ondokuz Mayıs Üniversitesi TÖMER (2), Hacettepe Üniversitesi HÜDİL (1), Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi TÖMER (1), Erciyes Üniversitesi TÖMER (1), MEB Yurt Dışı Türk Dili Okutmanlığı (1), Üniversite (3 katılımcı hangi üniversite olduğunu belirtmemiş) şeklindedir.

Katılımcıların kitap yazımı konusunda tecrübelerine bakıldığında; 28 öğretim görevlisinin (%60), temel seviyede yabancılara Türkçe öğretimi alanında kitap yazma tecrübesinin olduğu, 18 katılımcının tecrübesinin olmadığı görülmüştür. Katılımcıların yazımında yer aldıkları kitaplar, "Gazi Üniversitesi Yabancılar için Türkçe, Yunus Emre Enstitüsü Çocuklar için Türkçe (ÇİT), Yedi İklim Türkçe, Mühendisler için Türkçe (Futureeng Future Engineers), Yesevî Türkçe Öğretim Seti"dir.

Bulgular

Bu bölümün ilk kısmında yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde, öğretim görevlilerinin kullandıkları ders kitapları esas alınarak temel seviyedeki yönergelerle ilişkin paylaştıkları görüşleri, grafiklerle ifade edilmiş, gerekli yerlerde frekans ve yüzde belirtilerek veriler yorumlanmıştır. Ardından temel seviyede beceriler için uygun gördükleri yönerge dili ifadeleriyle ilgili veriler paylaşılmış ve yorumlanmıştır. Bulgular şu şekildedir:

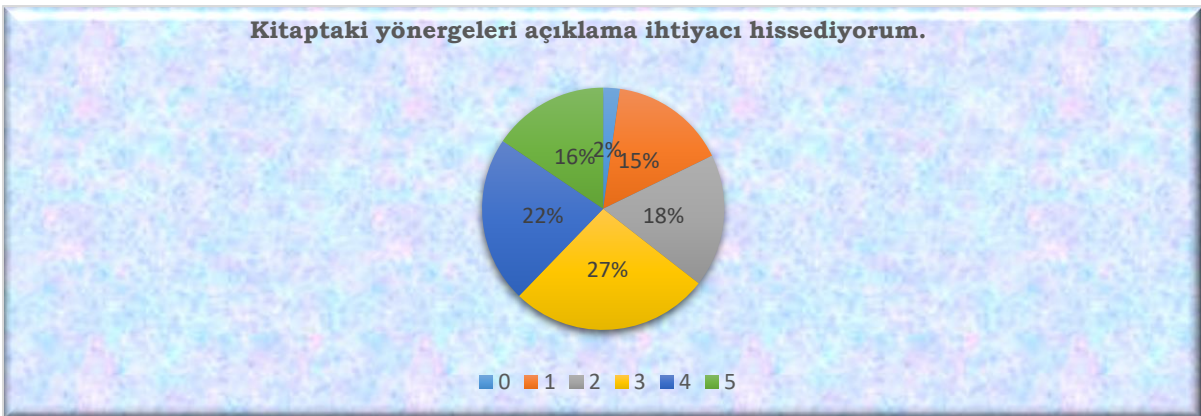
Şekil 2. Yönergelerin Açık ve Anlaşılır Olduğuna Dair Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Öğretim görevlilerinin temel seviyede, ders kitaplarındaki yönerge dilinin açık ve anlaşılır olduğu konusunda, olumsuz düşünceden olumlu düşünceye doğru derecelendirdikleri görüş formu doğrultusunda 2 öğretim görevlisi tamamen olumsuz görüş belirtirken (0, 1, 2 hariç tutulmak üzere) 38 öğretim görevlisi olumlu yönde görüş bildirmiştir. Katılımcıların %81'ini ifade eden olumlu görüşler, ders kitaplarındaki yönergelerin öğretim görevlilerine göre temel seviyede açık ve anlaşılır olduğunu ifade etmektedir.

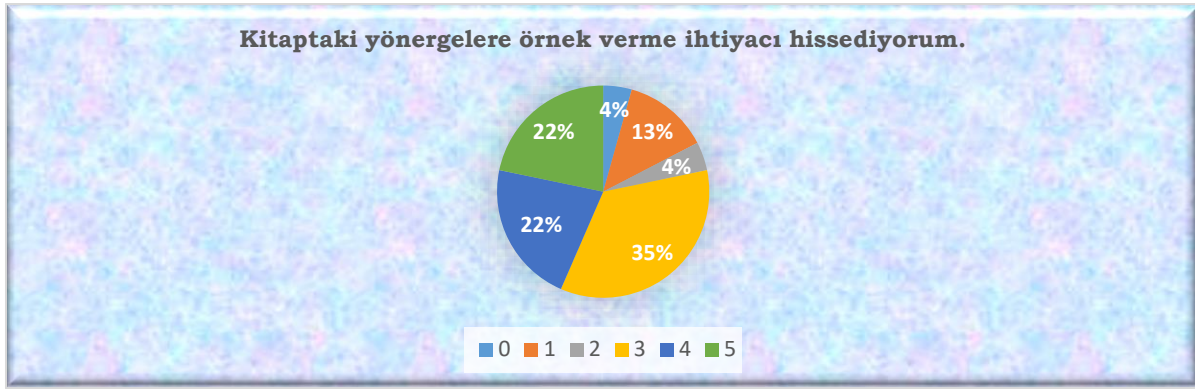
Şekil 3. Yönergelerin Öğrenciler için Zor olduğuna Dair Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Kitaptaki yönergelerin temel seviyede öğrenciler için zor olduğu yönündeki görüşlere bakıldığında ilk grafikten farklı bir dağılımla karşılaşılmaktadır. Katılımcıların çoğu yönergelerin açık ve anlaşılır olduğunu ifade etseler de yönergelerin temel seviyede öğrenciler için zor olduğunu düşünen katılımcı sayısı 25'tir (3,4,5 dâhil edilmek kaydıyla). İlk grafikte 38 kişi açık ve anlaşılırı tercih ederken bu grafikte 25 (0,1,2) kişi, yönergelerin zor olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu da yönergelerin açık ve anlaşılır olmasıyla zor olmasının öğretim görevlileri için aynı doğrultuda olmadığını göstermektedir.

Şekil 4. Yönergeleri Açıklama İhtiyacına Dair Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Temel seviyede kitaptaki yönergeleri açıklamaya, öğretim görevlilerinin (0, 1, 2 hariç tutulmak üzere) %65'inin başvurduğu görülmektedir. İlk grafikte %82 oranındaki katılımcı, "yönergeler açık ve anlaşılır" düşüncesini taşısa da bu grafikte %65'inin yönergeleri açıklamaya ihtiyaç duyduğunu ifade ettiği görülmektedir. Öğretim görevlilerin yönergeleri açıklama ihtiyacı duyması, temel seviyedeki öğrencilerin yönergeleri anlayıp anlamadıkları konusunda bir endişe taşıdıklarını göstermektedir.

Şekil 5. Yönergelere Örnek Verme İhtiyacına Dair Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Kitaptaki yönergelerin anlaşılması amacıyla yönergelere örnek veren katılımcı yüzdesi (0, 1,2 hariç) % 80'dir. Örnek verme ihtiyacı neredeyse hiç hissetmeyen katılımcı sayısı ise 2'dir. Bu da temel seviyede öğretim görevlilerinin yönerge altı örneklere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

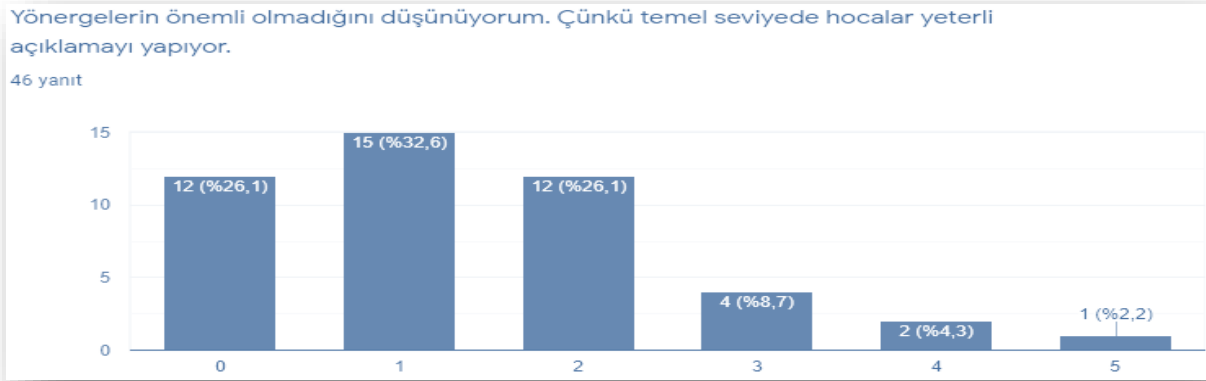
Şekil 6. Yönergeleri Kendi Cümleleriyle Tekrar Açıklama İhtiyacına Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Kitaptaki yönergeleri, kendi cümleleriyle ifade etme yüzdelere bakıldığında katılımcıların (0, 1,2 hariç tutulmak üzere) %60'ının temel seviyede yönergeleri kendi cümleleri ile açıkladıkları görülmektedir. Bu da ciddi bir orandır. Kitaptaki yönerge ifadelerinin öğrenci seviyesine uygun olması durumunda yönergeleri açıklama ihtiyacının azalacağı düşünülmektedir.

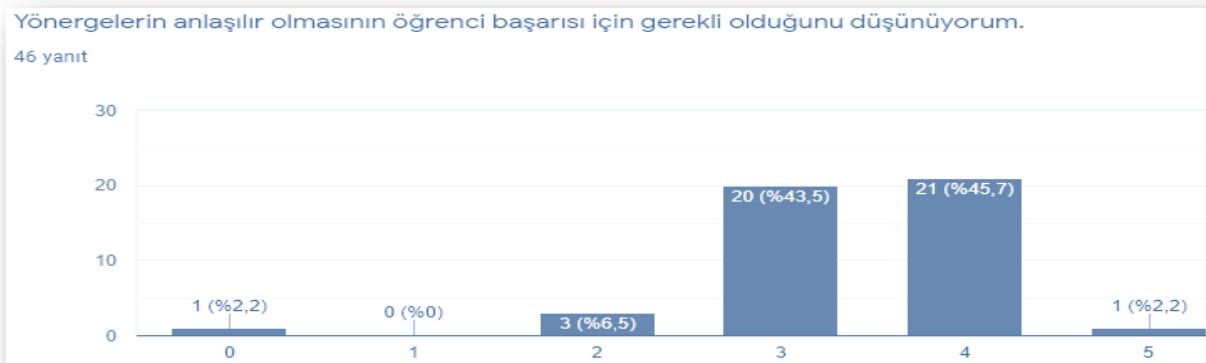
Şekil 7. Yönergeleri İngilizce ya da Farklı Dillere Çevirme İhtiyacına Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Temel seviyede yönergeleri açıklamaya ya da örnekler ihtiyacı duyduğunu belirten katılımcıların açıklama için İngilizce ya da farklı dillerden faydalanma konusunda olumsuz görüş bildirmesi dikkat çekicidir. 19 katılımcı “kesinlikle hayır” ifadesini seçmiştir. Olumsuz görüşler (0, 1 ve 2 dâhil olmak üzere) katılımcı yüzdesinin % 80’idir ki katılımcıların büyük çoğunluğunu ifade etmektedir. Bu da öğretim görevlilerinin hedef dilin dışında farklı bir dile, yönergelerin anlaşılması için başvurmayı tercih etmediklerini göstermektedir.

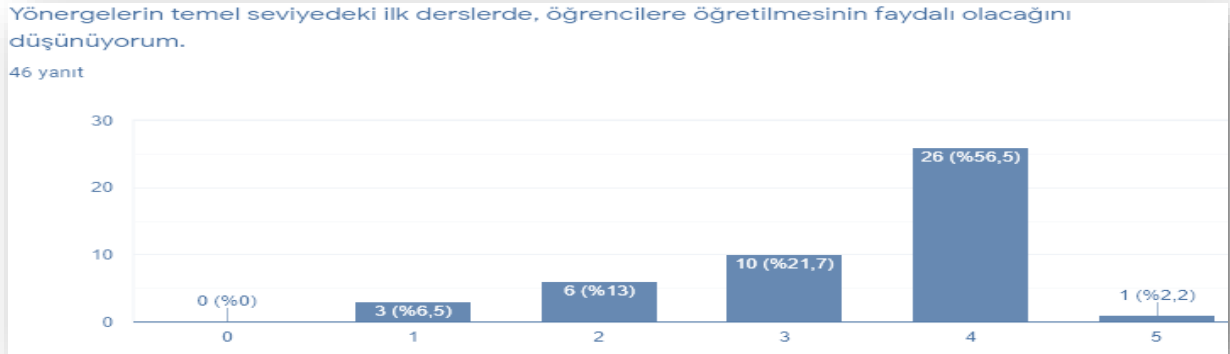
Şekil 8. Yönergelerin Önemli Olmadığına Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Diğer önemli bir husus da öğretim görevlilerinin yönergelerin kitaplardaki önemi hakkındaki düşünceleridir. “Temel seviyede sadece hocaların açıklamaları yeterli mi yoksa yönergeler kitap için önemli mi” sorusu hakkında katılımcıların (0,1 ve 2 dâhil olmak üzere) % 85’inin hocaların tek başına yeterli olmadığı ve yönergelerin önem arz ettiği konusunda fikir bildirdikleri görülmüştür. Yönergelerin tek başına yeterli olduğunu düşünen katılımcı sayısı ise (3, 4, 5 dâhil olmak üzere) 7 kişidir.

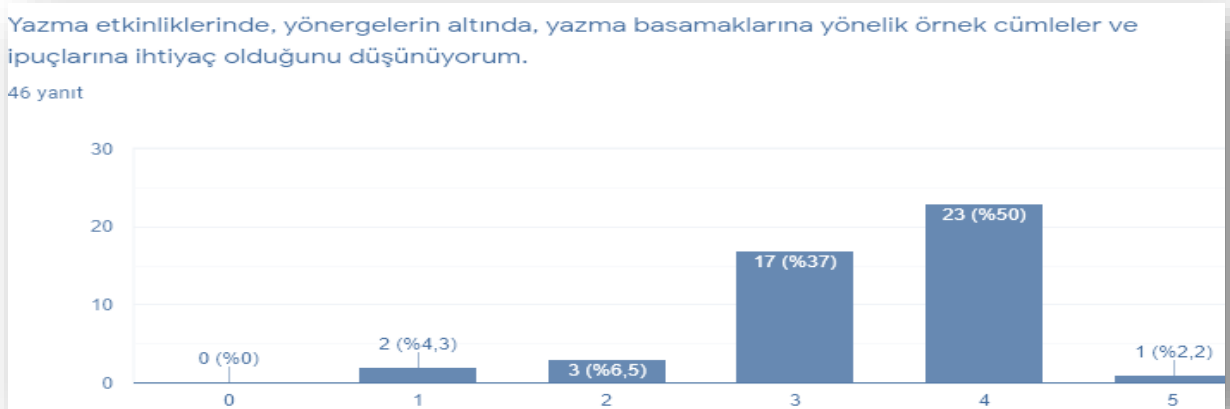
Şekil 9. Yönergelerin Öğrenci Başarısı için Gerekli Olduğuna Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

“Öğrenci başarısında yönergelerin anlaşılır olması bir etken midir?” sorusundan hareketle katılımcıların tamamına yakın bir kısmının(%91) yönergelerin anlaşılır olmasını bir gereklilik olarak ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin etkinlikleri yapabilmeleri için birinci koşul olan yönergeleri anlama, öğrenci başarısı için bir gerekliliktir.

Şekil 10. Yönergelerin İlk Derslerde Öğrencilere Öğretilmesine Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Temel seviyedeki ilk derslerde farklı yönerge tipleriyle ve bilmedikleri yapılarla karşılaşan öğrencilerin yönergelerin ne işe yaradığı, neyi anlattığı konusunda bilgilendirilmelerinin faydalı olacağına inanan öğretim görevlisi yüzdesi (3, 4, 5) % 80’dir. İleri seviyede zaten buna ihtiyaç duymayacak olan öğrenciyi rahatlatmak ve dil öğrenmeye karşı bir önyargısı varsa bunu kırmak amacıyla yönergeleri anlaması konusunda öğrenci desteklenmelidir.

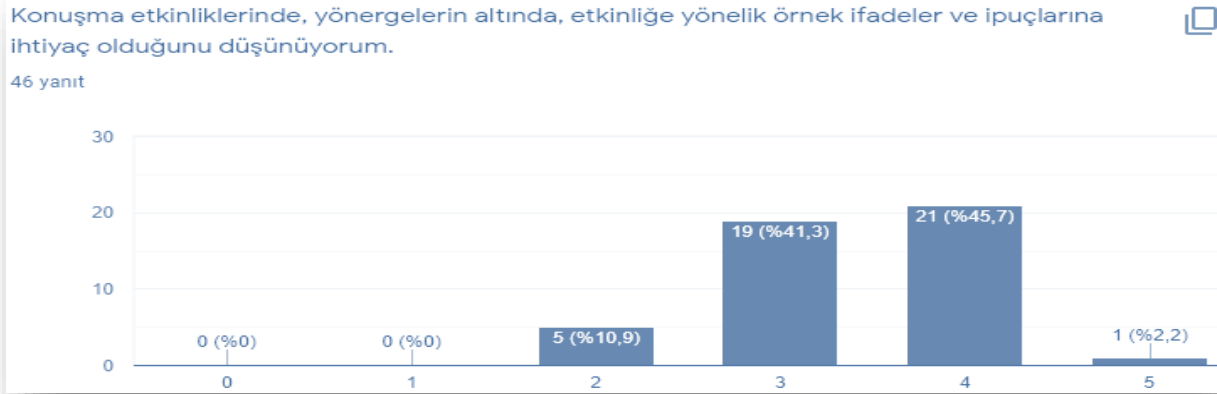

Şekil 11. Yazma Yönergelerinde Yönerge Altı Örnek ve İpuçları Verilmesine Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Öğretim görevlilerinin yazma yönergelerinin altında örnek cümlelere ihtiyaç olduğuna dair görüşlerine bakıldığında katılımcıların % 88’i (3, 4, 5) ihtiyaç olduğuna dair görüş bildirmekteyken %12’si ihtiyaç olmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

Yabancı öğrencilerin zorluk çektikleri becerilerin başında “Yazma” becerisi gelmektedir. Yazma başarısını, olumsuz yönde etkileyen etkenlerden biri de yazma kaygısının yüksek olmasıdır (Yıldırım ve Nurlu, 2016:833). Derslerde öğrencideki kaygıyı azaltacak ve öğrenciyi destekleyecek,

cesaretlendirecek yaklaşımlar öğrencilerin yazma etkinliklerinde kendilerine güvenmelerini sağlayacaktır. Öğrencilerin güven duyabilecekleri bir dil öğrenme ortamı oluşturmak, yazma kaygısını azaltacak ve öğrencilerin öğrendikleri dili sevmelerini ve motivasyonlarının artmasını sağlayacaktır (Kılınç, Aytan ve Ünlü, 2016). Bu nedenle öğrencilerin etkinliklerde ne yazacaklarını daha iyi anlayabilmeleri için yönergelerin yazma etkinliklerinde basamaklandırılması ve örnek cümleler ihtiva etmesi gerekmektedir.

Şekil 12. Konuşma Yönergelerinde Yönerge Altı Örnek ve İpuçları Verilmesine Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

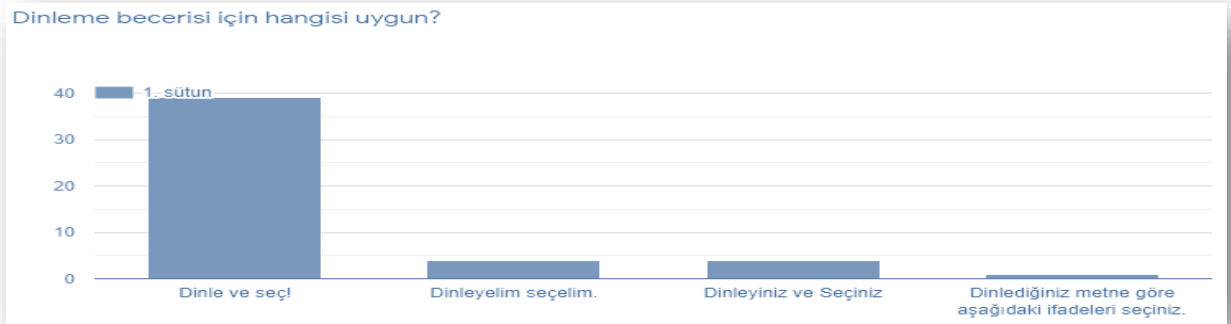
Konuşma becerisinde yönergelerin altında, etkinliğe yönelik örnek ve ipuçlarına ihtiyaç duyulduğuna dair katılımcıların %88'i olumlu görüş bildirmiştir. Bu oranın yazma becerisiyle ilgili yönerge altı etkinliklerle aynı olması dikkat çekmektedir. Temel seviye için özellikle “yazma ve konuşma” becerilerinde yönergeleri destekleyecek örneklere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Dil öğrenmenin en önemli amacı iletişim kurmayı sağlamaktır. Dolayısıyla yabancı bir dil öğrenirken “konuşma becerisi” işlevsel bir beceri ve dilin öğrenilme amacına en çok hizmet eden beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşılıklı konuşma ya da bireysel sözlü üretimi kapsayan konuşma becerisi için temel seviyede daha çok mekanik, tekrar alıştırmaları ve sesletim becerilerini geliştirecek uygulamalar tercih edilmektedir. Bu alıştırmalar için de yönergeler ve yönerge altı etkinlikler iyi düzenlenmelidir. Hazırlıksız konuşmalar, kendiliğinden rol yapma gibi üst düzey sözlü üretim çalışmalarına temel seviyede yer vermek doğru değildir.

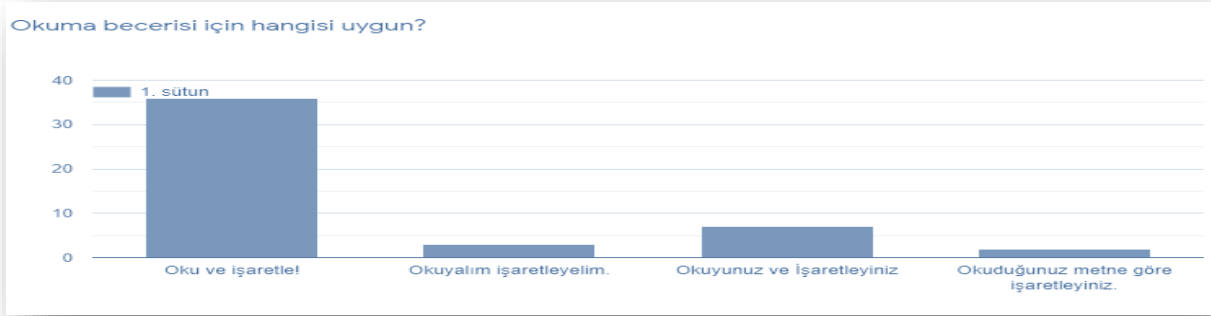
Şekli 13. Temel Seviyede Yönergelerin Basit İfadelerle Verilmesine Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Çalışmanın temel amacı, “temel seviyede yönergelerin dili nasıl olmalı” sorusuna cevap bulmaktır. “Temel seviyede yönergelerin basit kelimelerle/ ifadelerle verilmesi” gerektiği yönünde olumlu görüş bildiren katılımcı yüzdesi %93’tür. Sadece 3 katılımcı kısmen katılmıyorum ifadesini seçse de bu yüzde bize yönergelerde temel seviyede dilin basit olması gerektiğini göstermektedir. Görüş formunun üçüncü bölümünde de dört temel dil becerisi için Özbal ve Genç (2012)’in incelediği yabancılar için Türkçe kitaplarındaki yönerge ifadelerinden hareketle birer örnek yönerge ifadesi belirlenmiş ve katılımcıların temel seviyede hangi yönergeyi uygun bulduklarını tespit edilmiştir.

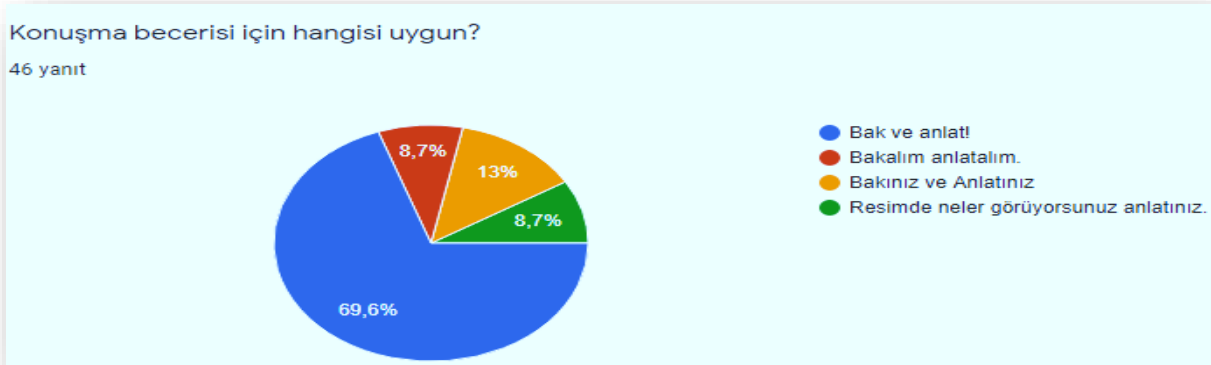
Şekil 14. Temel Seviyede Dinleme Becerisi İçin Uygun Görülen Yönergeye Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Temel seviyede dinleme becerisi için “Dinle ve Seç!” ifadesinin 39 katılımcı tarafından uygun görüldüğü tespit edilmiştir. 3 katılımcı “Dinleyelim seçelim.”, 3 katılımcı “Dinleyiniz ve Seçiniz” ve 1 katılımcının da “Dinlediğiniz metne göre aşağıdaki ifadeleri seçiniz.” ifadesini tercih ettiği görülmüştür. Ders kitaplarında yer alan yönergelerde “emir ve istek” kipine bağlı dil tercih edilmiştir. Ancak bazı ifadeler çok kısa ve basitken bazıları uzun ve temel seviye için zor ifadelerdir. Öğretim görevlilerine tercih sunulduğunda ise “emir kipi 2. tekil şahıs” ile verilen yönergeyi dinleme becerisi için daha uygun gördükleri tespit edilmiştir.

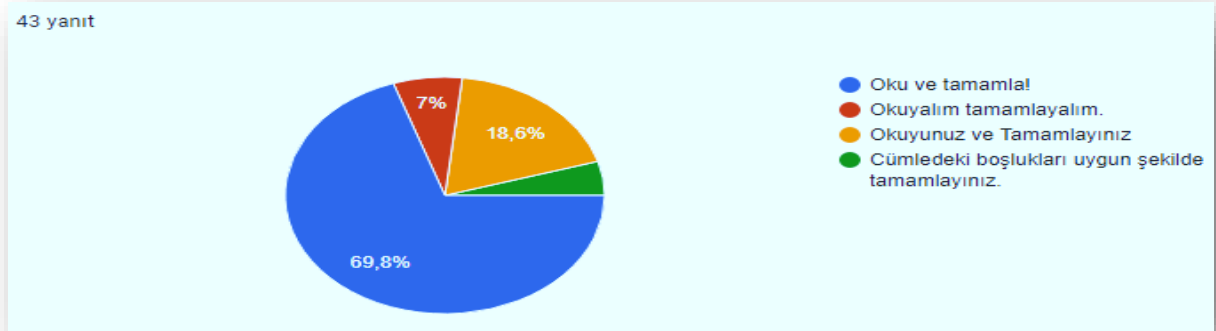
Şekil 15. Temel Seviyede Okuma Becerisi İçin Uygun Görülen Yönergeye Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Okuma becerisi için öğretim görevlilerinin görüşleri değerlendirildiğinde “dinleme becerisi”ndeki sonuca paralel bir sonuçla karşılaşmaktayız. 36 katılımcı “Oku ve işaretle!” yönergesini tercih ederken 2 katılımcı “Okuyalım işaretlelim.”, 5 katılımcı “Okuyunuz ve İşaretleyiniz.” 1 katılımcı da “Okuduğunuz metne göre işaretleyiniz.” yönergesini “okuma-anlama” becerisi için tercih etmiştir. Katılımcıların okuma becerisi için de “emir kipi 2. tekil şahıs” ile verilen yönergeyi uygun buldukları görülmüştür.

Şekil 16. Temel Seviyede Konuşma Becerisi İçin Uygun Görülen Yönergeye Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Katılımcıların konuşma becerisi için uygun gördükleri yönerge %69'luk oranla “Bak ve anlat!” ifadesidir. Katılımcıların 32'sine tekabül eden bu oran, yine dinleme ve okuma becerisiyle aynı doğrultuda bir sonucu karşılamaktadır. “Bakınız ve Anlatınız.” ifadesi 6 kişinin katılımıyla %13'lük bir tercih oranı almıştır. Okuma becerisinde de 5 kişinin seçtiği “emir kipinin 2. çoğul şahsa uygun ifadesi” katılımcıları özellikle emir kipinden yana tercih kullandıklarını göstermektedir.

Şekil 17. Temel Seviyede Yazma Becerisi İçin Uygun Görülen Yönergeye Yönelik Katılımcı Görüşlerinin Dağılımı

Yazma becerisindeki katılımcı görüşleri incelendiğinde, katılımcıların %69,8 (30 kişi) oranında “Oku ve tamamla! yönergelerini seçtikleri görülmüştür. “Okuma, dinleme ve yazma” becerilerinde de katılımcıların ikinci tercihi durumundaki “emir kipi 2. çoğul şahsa uygun” yönerge ifadesinin burada da daha yüksek bir oranla (%18,6) ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yönergelerin dil öğretimindeki yeri ve önemi konusunda yapılan çalışma neticesinde, temel seviyede öğrenci başarısında yönergelerin kolay ve anlaşılır olmasının önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğreticilerin, kitaptaki yönergeleri kendi cümleleriyle tekrar ifade etme yüzdeleri (%60) ise yönerge ifadelerinin öğrenci seviyesine uygunluğunun da öğrenci için önemli bir ihtiyaç olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki yönergelerin incelendiği diğer çalışmada (Özbal ve Genç: 2019), temel seviyede önemli bir ihtiyaç olan yönerge altı örneklerin ders kitaplarında her yönergede veya her alıştırmada yer almadığı belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın neticesinde de yönergelerin öğrenciler tarafından anlaşılabilmesi amacıyla öğretim görevlilerinin derslerde etkinliğe yönelik kendi örneklerini verdikleri, bu nedenle de temel seviyede “yönerge altı” örneklere ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler, temel seviyede “örnekler” yoluyla modelleme yaparak kendi cümlelerini kurmaya çalışmaktadırlar. Bu sebeple özellikle temel seviye ders kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarında, her yönergenin altında öğrencinin konuyu anlamasına yardımcı olacak yeterli sayıda örnek bulunması şarttır.

Temel seviyedeki ilk derslerde yönergeleri okuyup geçmek yerine, yönergelerin öğrencilere açıklanmasının yarar sağlayacağı belirlenmiştir. Hiç bilmediği bir dilde alfabeyi dahi tanımazken yönergelerle karşılaşan öğrencilere, bu açıklamaların temel seviyedekiler için kolaylık olacağı düşünülmektedir. Ancak bununla birlikte öğrencilere kolaylık sağlamanın diğer bir yolu da yönergelerin yanına semboller eklemektir. Her beceri için farklı görsellerden seçilecek yönerge yanı semboller, kelimelerin anlamlarını bilmeseler de öğrencilerin yönerge hakkında bir fikir edinmesine ve alıştırmaya odaklanmasına yardımcı olacaktır. Görüş formunda katılımcıların görüşlerine eklemek istedikleri notlar bölümünde de yönergeler için “semboller” kullanılmalı ifadesi yer almaktadır. Bu da öğreticilerin kitaplarda sembollere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Kullanılan yönerge yanı semboller, kitaplarda standartlaşmayı da sağlayacaktır.

Yazma becerisi, öğrencilerin yabancı bir dil öğrenirken zorlandıkları üretimsel bir beceridir. Sadece yabancı dilde üretim yapmak değil, ana dilde de yazma üretimi yapmak bir alt yapı (kelime bilgisi, cümle bilgisi; anlam ve biçim bilgisi ve eleştirel düşünme becerisi) gerektirmektedir. Orta seviyeden itibaren düşüncelerini, duygularını kompoze etme şeklinde ilerleyen yazma becerisi; temel seviyede daha çok yazma ve dil bilgisi kurallarını, kelimelerdeki anlam ilişkilerini doğru kullanma becerisini ihtiva etmektedir. Bu nedenle temel seviyede yer alacak yazma yönergeleri ve ileri seviyelerde yer alacak yönergeler ve örnekler farklılık arz edebilir. Özellikle temel seviyede öğrenciler için “örnekleyerek yazma” yani daha önce o konuda ya da dil bilgisi yapısında yazılmış cümlelere bakarak yazma, temel seviyede öğrenciyi rahatlatmakta ve cesaretlendirmektedir. “Kopyalama ya da örnekleme” olarak adlandırılabilir bu teknikle öğrenciler, hiç bilmedikleri yapıları anlama ve yazmada zorluk çekmedikleri için dil öğrenmeye karşı önyargıları da kırılmaktadır. Bu sebeple temel seviyedeki yönergelerin dili ve yönerge altı örnekler, öğrenci seviyesine, hedef kazanıma uygun basitten karmaşığa olacak şekilde titizlikle düzenlenmelidir. Öğrencilerin bakıp örnek alıp yazabileceği uygulamalara yazma etkinliklerinde yer verilmelidir. İleri seviyelerdeki ders kitapları için hazırlanacak yazma yönergelerinin altında verilecek yönerge altı ifade ya da örneklerin de seviyenin altında kalmamasına özen gösterilmelidir. Seviyenin altındaki ifadeler de öğrencinin dil gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sebeple ileri seviyelerdeki yönerge dili konusunda da farklı çalışmalar yapılarak seviye seviye yönergelerde bir standartlaşma sağlanmalıdır.

Konuşma becerisi, iletişim odaklı bir dil becerisidir. Yabancı dil öğrenmenin temel amacı da o dili konuşanlarla iletişim kurmayı sağlamaktır. Dil öğretimi içi yazılan kitaplara bakıldığında “iletişimsel yöntem” in ön planda tutulduğu görülmektedir. Ancak özellikle temel seviyede “Kulak-dil alışkanlığı” yönetiminin yönergeler ve etkinliklerde göz ardı edilmemesi gerekmektedir Bu yönetime göre özellikle konuşma becerisi için “Yeni yapılar diyalog şeklinde sunulur. Taklit ve ezber önemlidir. Doğru cevap anında tekrarlanarak olumlu pekiştirilerek verilir. Çok miktarda alıştırmaya yer verilir. Hemen hemen hiç dil bilgisi açıklaması yapılmaz, dil bilgisi tümevarım yoluyla öğretilir. Doğal öğrenme sırası (dinleme, konuşma, okuma, yazma) izlenir. Ancak ağırlık ilk ikisindedir (Demirel, 2014: 44-45)”. Konuşma becerisindeki yönergelerin de basit bir dille ifadesi önemlidir. Konuşma becerisine ait yönerge altı diyalog örneklerinin yer aldığı konuşma etkinlikleri temel seviyede öğrenciyi “kulak-dil alışkanlığı” yönteminin de önerdiği gibi öğrencinin iletişim kurabilmesi için yardımcı olacaktır.

Yönergeleri, kitaplarda ya da derslerde ikinci bir dille açıklama konusunda farklı görüşler mevcuttur. Katılımcılar, yönergeleri açıklamak amacıyla her ne kadar “İngilizce ya da farklı bir dile” başvurmadıklarını ifade etseler de özellikle bireysel öğrenmelerde bir kurstan destek almayan öğrenciler için “kendi ana dillerinde veya İngilizce” olarak yapılmış açıklamalara ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu sebeple bu konu üzerinde “Türkiye veya yurt dışında Türkçe öğrenenler” ve “bireysel veya kurumsal Türkçe öğrenenler” olarak bir sınıflamaya gidilerek ihtiyaç analizi yapılmalıdır. İhtiyaçlar ve ön kabuller birlikte değerlendirildikten sonra bir yöntem birliği sağlanabilir. Yabancı dil öğretiminde, kontrollü bir şekilde öğrencinin ana dilinin kullanılabileceği savunulmaktadır özellikle:

- ✓ Dil bilgisi kurallarını açıklamak,
- ✓ Yönergeleri vermek,
- ✓ Öğrencilere yardımcı olmak,
- ✓ Ödevlerini kontrol etmek,

- ✓ Etkinliklerini düzeltmek için başvurulmalıdır görüşü mevcuttur (Greggio ve Gil:2007; Scheweers: 1999; Tang: 2002)

Aydoğdu ve Ercanlar'ın (2018) yönergeler hakkındaki çalışmalarında, "Öğretmenin yapması gereken yönergeleri basitleştirmek, tekipleştirmek ve açıklamak değil, öğrencileri mümkün olduğunca çeşitli yönergeyle karşılaştırıp, her türlü yönergeyi anlamaları için onlara gerekli stratejileri öğretmektir." ifadesini kullanmışlardır ancak bu çalışmanın sonuçlarıyla görülmüştür ki temel seviyede özellikle "tek tip", basit yönergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kitaplar sadece kurslardaki öğretim materyali olmayıp kendi kendine dil öğrenmek isteyenler için de yardımcı kaynak vazifesi taşımaktadır. Dolayısıyla yönergelerin açık ve anlaşılır olması gereklidir. Temel seviyede, özellikle alıştırma kitaplarında öğrencilerin öğretmen yardımı olmaksızın anlayıp yapabilecekleri alıştırmalara ve yönerge altı örneklere mutlaka yer verilmesi gerekmektedir.

Özellikle temel seviyede ders kitabı ve alıştırma kitabı hazırlarken materyal hazırlama ilkelerindeki "basitlik, bilinenden başlama ilkesi ve öğrenciye uygunluk" göz ardı edilmemelidir. Çalışmanın verilerine göre temel seviyede yönergeler için kullanılması gereken dilin, emir kipi tekil ikinci şahısla çekimlenmiş fiillerden oluşması gerektiği sonucuna varılmıştır. Temel seviyede hazırlanacak Türkçe öğretim kitaplarında, "Oku ve yaz.", "Dinle ve seç.", "Bak ve anlat." gibi basit yönerge ifadelerinin tercih edilmesi, öğrencinin hedef dile ait ekinlikleri anlamasına ve gerekli görevleri yapmasına yardımcı olacaktır. Görüş formunda iki katılımcı, emir kipli fiilin önüne nezaket ifadesi olarak "lütfen" kelimesinin eklenmesinin iyi olacağını belirtse de emir kipinin Türkçedeki her cümlede sert ve buyurgan bir anlam taşımadığı da unutulmamalıdır. "Çok yaşa, Sen de gör; hayırlı olsun; Allah korusun!" gibi emir kipiyle oluşturulmuş kalıp ifadelerde nezaket olsun diye "lütfen" kelimesine ihtiyaç duyulmadığı gibi yönergelerde de "lütfen" kelimesinin kullanılması gerekli değildir.

Nitel araştırmanın kullanıldığı bu çalışmanın farklı bakış açılarıyla ele alınarak karma desenle ve farklı kurumlarda çalışan öğretim görevlileriyle yapılması önerilmektedir. Bu çalışmanın Türkçenin Yabancı dil olarak öğretimi alanında çalışanlara faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Demirel, Ö. ; Altun, E.; Ateş, A.; Başboğaoğlu, U.; Çelik, L.; Çeliköz, N.; Erişen, Y.; Oral, B.;Taşlı, H.; Tekinarslan, E. ve Yağcı, E. (2011). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Pegem Yayınları.
- Tavakoli, H. (2012). A dictionary of research methodology and statistics in applied linguistics. Tahran: Rahnama.
- Gil, G. (2007). Teacher's and learner's use of code-switching in the English as a foreign language classroom: a qualitative study. *Linguagem & Ensino*.
- Grotjahn, R. , Kleppin, K. (2015). Prüfen, Testen, Evaluieren (1. bs.). Münih: KlettLangenscheidt.
- Kılınç, A., Aytan, N., Ünlü, S., (2016). Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Yazma Kaygılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi/ Analysis Of Writing Anxiety Among Foreign Students Learning Turkish Based On Several Variables. *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9252>, p. 1511-1526.

- Lengagne, A. (2005). De l'importance des consignes. 30.12.2020 tarihinde https://www2.espe.u-bourgogne.fr/doc/memoire/mem2005/05_04STA00449.pdf alınmıştır.
- Linse, C. T. (2005). *Practical English Language Teaching: Young Learners* (1. bs.). New York: McGraw Hill.
- O'Neill, R. (1982). Why use textbooks?. *ELT Journal*: 36-2.
- Özbal, B , Genç, A . (2019). "Yabancı Dil Olarak Türkçe" Ders Kitaplarında Alıştırma Yönergelerinin Değerlendirilmesi . *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) , (31) , 123-146 .*
- Özcan D. (2014). *Yabancı Dil Öğretimi: Dil Pasaportu, Dil Biyografisi, Dil Dosyası* (8. Baskı). Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Schweers, C. (1999). Using L1 in the L2 classroom. *English Teaching Forum* 37 (2): 6–9.
- Spector, P. E. (1992). *Summated rating scale construction: An introduction*. Newbury Park, CA: Sage.
- Tang, J. (2002). Using L1 in the English classroom. *English Teaching Forum* 40 (1): 36–43.
- Turan, İ., Şimsek, U., & Aslan, H. (2015). Eğitim araştırmalarında likert ölçeği ve likert-tipi soruların kullanımı ve analizi [The use and analysis of likert scales and likert-type items in educational research]. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 186-203.
- Tüm, G. (2014). Öğretmen Adaylarının Yabancı Dil Türkçe Kitaplarını Değerlendirme Ölçütleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 2(3): 77-88.
- Vecchi, G. (2010). *Aider les élèves à apprendre*. Paris: Hachette.
- Yıldırım M. , Nurlu M.(2016).Yazma Gelişim Dosyası Uygulamasının Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yazma Başarılarına Etkisi. *Turkish Studies*.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R.K. (2009). *Case study methods: design and methods* (4. Baskı). Thousand Oaks: Sage Pbc.
- Zakhartchouk, J.M. (2000). *Les Consignes au cœur de la classe : geste pédagogique et geste didactique*. Repère: 22, 61-81